

Demans Köyleri Tasarımında Ölçekler Arası Parametrelerin Örnekler Üzerinden Değerlendirilmesi

Nisa Nur Göksel¹ , Nuriye Nida Çelebi Şeker²

Öz

Avrupa ülkelerinde, yaşlanan nüfusun ihtiyaçlarına yönelik çeşitli politikalar ve projeler geliştirilip uygulanmaktadır. Bu projelerde, dezavantajlı gruplara dahil edilebilecek yaşlı demans hastalarının ihtiyaçlarına yönelik çözümler de araştırılmaktadır. Çözüm olarak, yaşlı demans hastalarının bir arada, kendi doğal yaşam alanlarından koparılmadan, kendi kendine yetebildiği, hastalığın gerilemesini veya stabil tutulmasını sağlayan demans köyleri tasarlanmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, demans köyleri tasarımları üzerinden ölçekler arası tasarım ölçütlerinin belirlenmesi ve örnek projeler üzerinde görsel analizlerinin yapılmasıdır. Bu bağlamda gerçekleştirilen ilk proje olması nedeniyle Hogeweyk Demans Köyü incelenerek, bu modeli örnek olarak gerçekleştirilen on proje örnekleme dahil edilmiştir. Çalışma, dört aşamalı nitel araştırma deseniyle gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada literatür taraması, ikinci aşamada tasarım parametreleri oluşturulmuş, üçüncü aşamada içerik ve görsel analizler yapılmış, son aşamada ise bulgular sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda, demans köylerinin uygun form, düşey/yatay sirkülasyon kurgusu, donatı ve fiziksel konfor şartları, güvenlik ve güvende olma hissi, estetik doyum, konforlu hissetme, özyeterlilik, sosyalleşme ve mahremiyet gibi kavramsal ihtiyaçların sağlanması gerektiği ve bu ölçütlerin karşılanmasının önem taşıdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demans Köyleri • Demans • Tasarım Ölçütleri • Dezavantajlı Bireyler • Hogeweyk Demans Köyü

Evaluation of Inter-Scale Parameters in Dementia Village Design Through Examples

Abstract

In European countries, various policies and projects are being developed and implemented to meet the needs of the aging population. These projects also explore solutions for elderly dementia patients as a disadvantaged group. Dementia villages are designed to enable elderly patients to live together, retain independence, and remain in familiar environments, which may help slow or stabilize disease progression. This study identifies inter-scalar design criteria through dementia villages and conducts visual analyses of selected projects. Since it was the first project of its kind, the Hogeweyk Dementia Village was examined, and nine other projects modeled after it were included in the sample. The study follows a four-stage qualitative research design. The first stage involved a literature review, the second stage established design parameters, the third stage conducted content and visual analyses, and the final stage presented the findings. The results indicate that dementia villages should meet design needs including spatial form, circulation planning, comfort conditions, safety, esthetics, autonomy, socialization, and privacy.

Keywords: Dementia Villages • Dementia • Design Principles • Disadvantaged People • Hogeweyk Dementia Village

¹ Sorumlu yazar: Nisa Nur Göksel (Arş. Gör.), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye / (Misafir Araştırmacı), Hasselt Üniversitesi, Mimarlık ve Sanat Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Hasselt, Belçika. E-posta: nisa.goksel@uhasselt.be ORCID: 0000-0001-5932-6548

² Nuriye Nida Çelebi Şeker (Dr. Öğr. Üyesi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık, İstanbul, Türkiye. E-posta: nida.celebi@msgsu.edu.tr ORCID: 0000-0003-3965-5744

Atfı: Göksel, N. N., & Çelebi Şeker, N. N. (2025). Demans köyleri tasarımında ölçekler arası parametrelerin örnekler üzerinden değerlendirilmesi *Senectus* 3(1), 95-127. <https://doi.org/10.26650/senectus.2025.3.1.0755>

Extended Abstract

Old age is a natural and expected part of human life. Like every stage of life, every individual desires to go through this process in the healthiest and most comfortable way possible. Housing is one of the most basic human needs, and homes, where people define themselves and feel a sense of belonging, become a part of their identity. Whether a person has dementia or not, every elderly individual wants to continue existing in a space to which they feel attached. It is also evident that elderly individuals who have to move to nursing homes due to increasing care need experience difficulties both physically and psychologically. In this context, different models such as common living units, nursing homes, contemporary elderly living centers, dementia villages, etc. have been proposed and implemented in the literature. This study focuses on dementia villages, particularly the increasing number of them in Europe. Some critics compare dementia villages to the movie “The Truman Show” arguing that they present an artificial, theater-like, and unreal world. However, these villages emphasize universal design principles without focusing solely on the “dementia” label, and they embody a design ideology built around this concern. This ideology can be read from the urban fabric to the scale of the living unit room. In this study, the analysis of the basic principles of dementia village design emphasizes the impact of physical and perceptual criteria on the quality of life and safety of patients with dementia. Design inputs were created under four headings: form, vertical circulation design, facilities, and physical comfort conditions. *Under the “form” heading*, the road, region, and signage elements emphasized for the realization of the urban scale must be readable in the urban layout of the dementia village. At the building scale, structures should expand horizontally, be arranged with a courtyard layout, not tall buildings, and should be constructed with familiar local materials and construction techniques. The horizontal expansion of the building, its design with a courtyard layout, and construction with familiar local materials help residents establish a strong connection with their environment. Open and flexible plan layouts, communal spaces that encourage social interaction, and functional areas designed to ease daily life are key components of dementia village design. At the interior scale, open and flexible plan arrangements should be made, and communal areas encouraging social interaction should be created. *Under the two-dimensional form heading*, for the material scale, durable, easy-to-maintain, non-slip surfaces, natural and warm textures (such as wood), contrasting colors, and materials that increase visual accessibility should be preferred. *Under the flexibility heading*, for the adaptability criteria, portable smart furniture, modular walls, customizable rooms, multifunctional spaces and furniture, smart lighting, and voice-guided systems should be used. To respect routine, a consistent and familiar schedule should be provided for residents’ daily activities, certain areas should have continuous and unchanging functions (e.g., kitchen, sitting area), and easily recognizable and understandable signage should be used (e.g., material and color codes, numbers, etc.).

The security heading requires individual rooms and common living areas to be properly separated to meet privacy needs. For readability or comprehensibility, clear and distinct signage (directional signs, symbols), easily recognizable and understandable color contrasts, and large and readable fonts should be used. Non-slip floors, rounded corners, removal of obstacles, and safe exit control should be ensured. Smart lighting, systems controlling temperature and sound levels, smart monitoring and alarm systems, motion-sensitive sensors, and systems that automatically respond in emergencies should also be integrated. *Under the vertical and horizontal circulation design heading*, for functionality, wide, obstacle-free corridors, rounded corners, and clear, unobstructed transitions should be provided. Horizontal circulation should be simple and understandable, dead ends should be avoided, and one-way paths providing easy access between rooms should be preferred. Wide, non-slip stairs and accessible elevators should be provided. Handrails should be placed on stairs, and the steps should be well-lit, and simple, understandable control panels with sufficient capacity should be provided for elevators. For accessibility criteria, level differences should not be used, floors should be flat, obstacle-free, and covered with non-slip materials, and circulation should be continuous. Doors should be designed to facilitate the passage of wheelchairs and other devices. Appropriate handrails and signs should be placed on every level of all interiors for accessibility. Well-contrast signs and directionals should be used to facilitate residents' perception of their environment. Colors and textures should be selected to help residents distinguish areas and functions. In terms of industrial product design and preferences, products should be easy to use, made from durable and low-maintenance materials, and should be familiar and comforting to support residents' independence. Furniture should be safe, ergonomic, easily accessible, and, when necessary, portable and modular, with materials and colors that evoke comfort, familiarity, and warmth. For the physical environmental conditions, smart lighting systems supporting the circadian rhythms should be used. Natural light should be emphasized, and the lighting level in the interiors should be adjustable. The lighting should be sufficient and balanced, avoiding harsh lighting that creates visual discomfort. Acoustic arrangements should be made to preserve privacy. Simple, understandable control panels and emergency shutdown systems should be installed for the electricity, water, and heating systems. When ten different dementia village models were examined based on the design criteria, it was found that in all examples, the criteria for form, vertical and horizontal circulation design, facilities, and physical environmental conditions were met. However, the "adaptability" subheading under the "form" heading is only met in the Hogeweyk, DVA Roma, Moberg, and Carpe Diem projects. Similarly, the smart systems criteria were only met in these four projects. In conclusion, dementia village design should adopt a comprehensive approach that provides a safe and accessible environment that facilitates the daily lives of the residents. These design principles bring together all the environmental and design elements necessary for

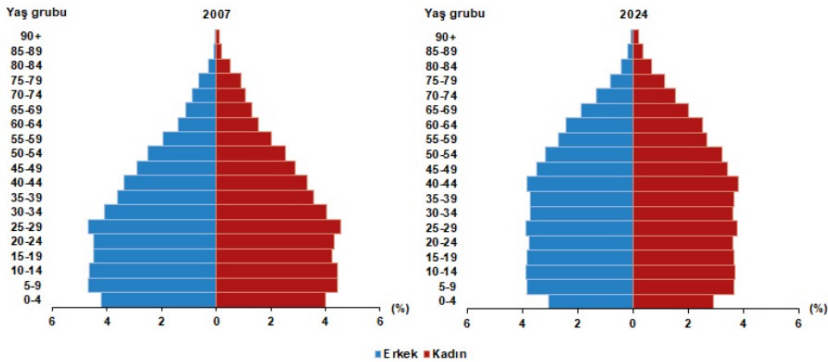
dementia patients to maintain their independence while living a safe and healthy life within the community. These design inputs can also be observed in the Hogeweyk example, which results in outputs such as a sense of security/safety, esthetic satisfaction, comfort, self-sufficiency/self-confidence, opportunities for socializing, and privacy. The study concludes that dementia villages should be designed to meet conceptual needs such as safety, esthetic satisfaction, comfort, self-sufficiency, socialization, and privacy. These findings highlight the importance of a design approach that supports the independence and security of residents while encouraging social interaction and harmony with the environment. In the dementia village models examined, it is observed that other criteria, excluding smart systems and adaptability, are common.

Demans Köyleri Tasarımında Ölçekler Arası Parametrelerin Örnekler Üzerinden Değerlendirilmesi

Yaşlılık insan yaşamının tıpkı bebeklik ve çocukluk döneminde olduğu gibi hassas ve olağan bir parçasıdır. İnsanın kendi istek ve ihtiyaçlarını karşılamada zorlandığı, dışarıya daha bağımlı hale geldiği bu zaman diliminde fiziksel ve mental rahatsızlıklarının neden olduğu dezavantajların azaltılması gerekmektedir (Tutal, 2018). Demans hastalığı bu kırılgan dönemde oldukça yaygın görülen mental ve fiziksel yetileri etkileyen bir rahatsızlık olarak ortaya çıkmaktadır. Kendi başına bir hastalık olarak kabul edilmemekle birlikte; Alzheimer hastalığı, vasküler demans, Lewy cisimcikli hastalık, Pick hastalığı ve frontal lob demansı gibi çeşitli hastalıklar tarafından tetiklenebilen bir durumdur. Demans, geri dönüşü olmayan ve tedavisi mümkün olmayan bir durumdur ve genellikle yavaş ilerleyen bilişsel gerileme ile fiziksel hastalıkların ortaya çıkması ile tespit edilmektedir. Demans hastalığı özellikle yaşlılıkta yaygın görülmekte ve bireylerin yaşam kalitesini önemli ölçüde etkilemektedir (Yorulmaz ve Dirik, 2021). Demans hastası bireyler yaşından beklenen beyin performansını göstermekte güçlük çekerken zaman, yer ve kişi oryantasyonunu da kaybetmektedirler. Dünya çapında özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde demans hastası sayısı oldukça fazladır. 20. yüzyılda hızla yaşlanmaya başlayan Danimarka, Finlandiya, Hollanda, İsveç ve Birleşik Krallık gibi gelişmiş ülkelerde bu oranın giderek artacağı da düşünülmektedir (Altuncu, 2023). Dünya genelinde yaklaşık 18 milyon demans hastası bulunmaktadır ve bu sayının 2025 yılına kadar 34 milyona çıkacağı öngörülmektedir (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre ise demans hastalarının toplam sayısının 2030'da 82 milyona, 2050'de ise 152 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir (WHO, 2002). Türkiye İstatistik Kurumu (2025) verilerinde yer alan nüfus piramidi grafiğine bakıldığında ise Türkiye'nin 2007 ve 2024 yılı nüfus piramitleri karşılaştırıldığında ortanca yaşın yükseldiği ve yaşlı nüfusunun giderek arttığı görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Türkiye Nüfus Piramidindeki Yapısal Değişim (TÜİK, 2025)

Nüfus piramidi, 2007, 2024

Dünya genelinde nüfus artışı yavaşlarken, yaşlanma eğilimi artmaktadır (Sakar, 2023). 2015'te %8 olan yaşlı nüfus oranının 2050'de %16 olması beklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan On Birinci Kalkınma Planında bulunan “Nüfus ve Yaşlanma” başlığında da nitelikli insan güçlü toplum hedefine yönelik olarak yaşlı nüfus için çeşitli hedefler yer almaktadır. Nüfustaki yaşlanmanın görüldüğü gelişmiş ülkelerde işgücünün daralmasıyla ekonomiler yavaşlamakta, artan sağlık ve sosyal güvenlik harcamaları sağlıklı ve aktif yaşlanma politikalarının geliştirilmesi ihtiyacını artırmaktadır (On Birinci Kalkınma Planı, 2023). Bu politikalar doğrultusunda oluşturulan hedefler şu şekildedir:

545. hedef: Yaşlıların kendi tercihleri doğrultusunda bağımsız, aktif ve sağlıklı yaşayabildikleri, ekonomik ve sosyal hayatın içinde yer aldıkları bir ortam oluşturularak yaşlı nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi

628. (1.) hedef: Engelli ve yaşlı bakımı hizmetlerine ilişkin standartlar geliştirilecek ve bu hizmetleri veren personelin niteliği ve niceliği artırılacaktır. Yaşlı vatandaşlara yönelik olarak aktif yaşlanma anlayışı esas alınarak bu kesimin sosyal çevre ile etkileşimini amaçlayan bakım modelleri geliştirilmesi

Toplum yaşlanmasının artması demans rahatsızlığı ile de daha fazla karşılaşılacağı anlamına gelmektedir. Bu sebeple demansın tanınması, teşhisi, erken dönemde tedavisi, demans hastasının bakımı konularında eğitim ve uygulamaların artırılması önem arz etmektedir (Cankurtaran ve Arıoğlu, 2011). Yaşlı nüfusuna yönelik konut ihtiyacı huzurevleri ve bakımevleri ile karşılanmaya çalışılırken, gelişmiş ülkelerde konut sorununa farklı yaklaşımlar ve çözümler getirildiği görülmektedir. Çalışma kapsamında da ele alınan yaşlılara yönelik tasarlanan Demans Köyleri bu yenilikçi ve farklı paradigmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel bakım evlerinde yaşayanlara kıyasla demans köylerinde yaşayan kullanıcıların fiziksel sağlıklarının, sosyalleşme olanaklarının ve yaşam kalitesinin iyileşmesinin daha fazla olduğu bulunmuştur (Krier vd.,2023). Ayrıca farklı demans köyü modellerinin farklılıklarının, tamamlayıcı veya benzer özelliklerinin daha iyi anlaşılması adına bu tasarım modellerinin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedirler (Krier vd.,2023). Demans köyü modellerinin tasarlanmasındaki en büyük zorluklardan biri; bu hastalıktan muzdarip kişilerin fiziksel ve psikolojik olarak nasıl destekleneceğinin doğru tespit edilmesi ve hem onların hem de bakıcılarının bireysel ihtiyaçlarını ve yaşam kalitesini nasıl koruyup arttırılabileceğinin belirlenmesidir. Küresel ölçekte yaşlı insan sayısı artması ve yaşam alışkanlıklarımızın değişmesi mekânsal ihtiyaçları da etkilemektedir (Akan, 2023). Çalışmanın ana amacı dezavantajlı gruplar kapsamında demans hastalarının, barınma ihtiyacına yönelik ölçekler arası çözüm sunan “demans köyü” tasarım ölçütlerinin belirlenmesi ve demans köyü konsept projeleri üzerinde, belirlenen parametrelerin karşılıklarının değerlendirilmesidir. Ölçekler arası, farklı boyutlardaki

tasarım ve analiz düzeylerinin birbirleriyle olan ilişkisini ve etkileşimini inceleyen bir kavramdır. Çalışmada, demans köyleri kent dokusundan endüstriyel tasarım ürünlerine kadar geniş bir aralıkta ele alındığı için bu terim kullanılmaktadır. Demans köyleri şehir ve bölge planlama, peyzaj, mimarlık, iç mimarlık ve endüstri ürünleri başlıca olmak üzere birçok tasarım disiplininin ilgilendiği mekân ölçeğinde farklı duyarlılıkların ele alınması ile oluşturulmaktadır. Literatürde ulusal ve uluslararası demans dostu çevreye yönelik birçok tasarım kılavuzu yer almaktadır.

Çalışmada dezavantajlı gruplar kapsamında Demans hastaları örneklem olarak ele alınmaktadır. Demans köylerinin tasarımının uluslararası düzeyde ele alındığı, birçok Avrupa ülkelerinde uygulanmış örneklerine rastlandığı görülmektedir. İlk gerçekleştirilen proje Hollanda’da yer alan Hogeweyk Demans Köyü’dür. Proje künyesinde doğrudan “demans köyü” bilgisi yer alan, hali hazırda uygulanmış ve konsept projeler arasından plan, kesit, perspektif ve iç mekân görsellerine ulaşılabilen, model olarak Hogeweyk Demans Köyü’nden ilham alan tasarım yönünden en güçlü on örneğe öncelik verilmektedir. Çalışma kapsamında oluşturulan araştırma soruları şunlardır: “Demans köylerinin tasarım ölçütleri nelerdir? Demans köyleri hangi yöntemlerle tasarlanmakta ve inşa edilmektedir? Demans köylerinde alınan kararların arkasındaki etmenler ve nedenler nelerdir? Uygulanan ya da uyarlanan demans köyleri üzerinden tasarım ölçütleri belirlenerek, herhangi bir şehirde demans hastalarını da kapsayacak nasıl iyileştirmeler ve öneriler yapılabilir? Farklı ülkelerdeki demans köyü tasarımlarında ortak özellikler nelerdir?” Bu çalışma, demans köyü tasarımı için bir kılavuz oluşturulmasında destekleyici olmanın yanı sıra, Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Hedefler arasında yer alan Eşitsizliklerin Azaltılması ve Sağlıklı Bireyler başlıkları ile 12. Kalkınma Planındaki nüfus ve yaşlanma hedefleri açısından da önem taşımaktadır (Birleşmiş Milletler, 2015 ; T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Genel Tanım ve Kavramlar

Demans, bireyde oluşan fiziksel veya psikolojik durum bozuklukları ve bireyle ilgilenen kişilerde oluşturduğu sorumluluklar, sigorta sistemine getirdiği ekonomik vb. nedenlerle önemli bir halk sağlığı problemi olarak kabul edilmektedir (Cankurtaran ve Arıoğlu, 2011). Demansın erken tespiti tedavi için kritik önem taşımaktadır. Erken tespit için bireyin aynı hikayeleri tekraren anlatması, aynı soruları tekraren sorması, düzgün ve sürekli yapılan günlük işlerde kazaların artması, hobilere olan ilginin azalması ve yakınların isimlerinin unutulması ipucu olarak kabul edilmektedir. Bu rahatsızlıkların genel olarak en fazla %5’inin iyileştirilebileceği veya stabil tutulacağı düşünülmektedir (Burton ve Mitchell, 2006). Çoğu kişi için orta ila hafif evrelerde uzun süreli bellek canlı kalırken kısa süreli bellekte sorunlar görülmektedir. Bu nedenle çocukluk dönemindeki olayları ayrıntılı olarak anlatabilirlerken, bir gün içerisinde ne yaptıklarını hatırlayamamaktadırlar. Aynı zamanda demans hastaları, yaşlanma

sürecinin getirdiği zayıflıklar, duyuşsal bozukluklar, hareket kabiliyetindeki azalma, güç ve dayanıklılıktaki düşüş gibi normal etkilerle başa çıkmak zorunda kalmaktadırlar. Örnek olarak 2006 yılında yapılan araştırma çalışmasında katılımcılardan birisi röportajda yaşadığı problemi «*Kısa süreli anılarım, uzun süreli anılarıma göre çok daha kırılğan. Örneğin, yakın zamanda ne hakkında yazdığımı unutuyorum, çaydanlığı mutfak yerine yatak odasına koyuyorum*» şeklinde ifade ederken; diğer katılımcı ise yemek yerken dahi zorluk yaşadığını «*Yaşlanmak hakkında çok şey öğreniyorum ve işte bunlardan biri de... bir şeyi ağzına götürmek için bir yol bulmaya çalışıyorsun, biliyorsun ki orada bir yerlerde ama bir şekilde kaybolmuş.*» şeklinde ifade etmektedir (Burton ve Mitchell, 2006: s.27-29). Demansın orta evresinde olan bireylerin, şehirde yaptıkları yürüyüşte, bazı bina türlerinin ve özelliklerinin isimlerini unuttukları, ancak bunların ne amaçla kullanıldığını hatırladıkları belirtilmektedir. Örneğin, hastaneyi «*insanların hasta olduğu yer*», apartmanı «*insanların yaşadığı yer*» olarak ve alt geçidi «*altından geçebileceğimiz yer*» olarak tanımladıkları belirtilmektedir. Kısa süreli hafızada görülen zayıflıklar, isimleri, sokakları, yerleri, alternatif yolları veya yönleri hatırlama yeteneğini de azaltarak kaybolma riskini daha da artırmaktadır (van Buuren ve Mohammadi, 2022). Doğru tasarlanmamış çevrelerde, mekânsal yön bulma güçlüğü çekmekte olan demanslı bireyler çevrelerini anlamakta, nerede olduklarını tanımakta, yönlerini bulmakta, nereye gittiklerini hatırlamakta, kaybolduklarında bunu fark etmekte ya da doğru rotayı yeniden bulmakta oldukça zorlanmaktadırlar. Demansın erken veya orta evrelerinde bireyler genellikle dışarı çıkıp günlük işlerini başarıyla sürdürebilmektedirler, doğru tasarlanmış bir çevrede ise çok daha kolay sosyal yaşamlarına devam etmektedirler. Bunun yanında orta evrede, banyo yapma ve yemek pişirme gibi günlük yaşam aktivitelerinde yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Fiziksel ve zihinsel yeteneklerin azalmasıyla oluşan zorlukların üstesinden gelmek için liste tutmak, belirli bir rutine uymak ve tanıdık yerlerde kalmak gibi çeşitli başa çıkma teknikleri de kullanılmaktadır. Demans hastalarında son evrede ise sürekli bakım zorunluluk haline gelmektedir (Burton ve Mitchell, 2006). Yaşlılık dönemindeki fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimler bireylerin gereksinimlerini ve beklentilerini değiştirirse de yaşlı bireyler kendilerini güvende hissettikleri mekânda, evlerinde yaşlanmak istemektedirler (Eyüboğlu ve Zorlu, 2021). Yapılan çalışmalar, yaşlıların evlerinde yaşama isteğinin güçlü olduğunu, ancak bu isteğin tanıdık ortam ve kontrol gibi faktörlere bağlı olduğunu, fiziksel engeller ve bakım zorluklarının ise bu durumu zorlaştırabileceğini göstermektedir (Phlix vd., 2025). Demans hastaları için tanıdık bir çevrede düzenli bir rutini sürdürmek tedavi için oldukça önemlidir ve özerklik, mahremiyet ve istikrar sağlamaya yardımcı olmaktadır. Demans hastalarının yaklaşık %80'i evde yaşamaktadır, bunların üçte biri ağır demanslı olup yaklaşık dörtte biri ise yalnız yaşamaktadır. Bununla birlikte demans hastalarının aşına olmadıkları mekanlara (bakım evleri veya hastaneler gibi) taşınmasının, ciddi oranda kaygı ve yönelim bozukluğu yarattığını tespit etmiştir ve bireylerin kendi evlerinde olduklarından daha

fazla yaralanma olasılığı taşıdıklarını ortaya koyulmuştur (Baragwanath, 1997 akt. Mitchell vd.,2003). Tanıdık bir çevrenin öngörülebilir ve güvenilir doğası, karışıklık ve stresi azaltmakta; ayrıca demans hastalarının tanıdık ev ortamında kalarak hayatlarının bir kısmında kontrol sağlamasına ve arkadaşlar ve komşularla bir ağ oluşturmaya olanak tanımaktadır. Demans hastalarının mekânsal ihtiyaçlarını karşılamanın önemli yolu, onların evde hissetmelerini sağlamaktan geçmektedir. Bu bağlamda tasarımcıların kapsayıcı tasarım yaklaşımdan yola çıkarak “yerinde yaşlanma” ve “aktif yaşlanma” kavramları odağında çözümler aradığı görülmektedir. Aktif yaşlanma kavramı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaşlı bireylerin yaşam kalitesini bireylerin güvenliği, sağlığı ve toplumsal katılımını en üst düzeye çıkararak artırmayı amaçlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2002). Aktif yaşlanma yaşlı bireylerin sağlıklarını korumalarına, yaşam zevklerini artırmalarına ve toplumsal katılımlarını sağlamalarına katkı sunmaktadır (Koçak vd., 2024; Konuk vd.,2018).

Demans hastalarının yüzde doksanında hastalığın bir noktasında nöropsikiyatrik (ajitasyon, saldırganlık, depresyon ve yaşama ilgisizlik gibi) semptomlar geliştiği için bu bireylerle ilgilenmek uzmanlık gerektirmektedir (Livingston vd., 2020). Demanslı bireyler fiziksel ve psikolojik olumsuzluklara karşı ölüm ve hastaneye kaldırılma riskleri daha yüksek olduğu için özellikle savunmasız grupta yer almaktadır. Demanslı yaşlı bireyler üzerine yapılan çalışmalarda bakıma ihtiyaçları olmaları nedeniyle fiziksel istismarın önemli ölçüde yüksek olduğu da görülmüştür (Fang ve Yan, 2018). Bu tür yaklaşımlar nedeniyle eşit olmayan yaşam olanakları ile mücadele etmelerinin yanında, dezavantajlı bireylerin yaşadıkları zorluklar giderek artmaktadır (Tsai, 2009). Kronik stres yönetimi, kaliteli uyku, sosyal bağlantı, fiziksel aktivite ve özerklik kavramları demanslı bireylerin iyi olma halleri için oldukça önem arz etmektedir. Yapılı çevre yaşlıların yaşadığı zorluklara çözüm getirmezse, işlevsel yeteneklerini daha da olumsuz etkileyecek zorluk yaratacaktır (Zorlu, 2017). 65 yaş ve üzeri insanların yaklaşık üçte biri yılda en az bir kez düşmekte, bu oran 80 yaş ve üzeri kişilerde ise oran yarısına çıkmaktadır. Birleşik Krallık’ta, düşmeler 75 yaş ve üzeri yaşlılar arasında ölümle sonuçlanan yaralanmaların en yaygın nedenidir (Öden ve Yavuz, 2021). Yaşanılan zorluklar fiziksel ve zihinsel olmak üzere iki alt başlıkta incelenmektedir. Yaşlı insanlar fiziksel olarak güçlerinde, dayanıklılıklarında, hareketliliklerinde ve duyarlarında bir azalma yaşamaktadır. Halsall ve Macdonald (2015)’a göre demans dostu çevre “Aşinalık, Ayırt Edicilik, Okunabilirlik, Erişilebilirlik, Konfor, Uyarıcılık, Güvenlik” olmak üzere yedi başlık altında incelenmektedir. Aşinalık, demanslı bireylerin güvenliğini kazanarak rahat hareket etmelerini sağlamaktadır. Ayırt edici özellikler, mekânları diğerlerinden ayırarak benzersiz kılmakta ve kişiler bu alanlarda daha kolay yön bulabilmektedir. Okunabilir işaretler ve yazılar, anlayış ve yönlendirmeyi kolaylaştırmakta, erişilebilir tasarımlar ise fiziksel engelleri ortadan kaldırarak her bireyin mekâna rahatça ulaşmasını sağlamaktadır. Konforlu bir ortam, bireylerin stresini azaltmakta ve rahatlamalarını teşvik etmektedir. Uyarıcı özellikler ise insanların

dikkatini çekmekte ve zihinsel aktiviteyi artırmaktadır. Son olarak, güvenli bir çevre, kişilerin tehlikelerden uzak bir şekilde hareket etmelerini sağlamaktadır, bu da huzurlu ve sağlıklı bir yaşam alanı yaratmaktadır.

Demans dostu çevresel ortamlarının oluşturulmasına ilişkin çeşitli tasarım rehberleri bulunmaktadır. “*Universal Design Guidelines Dementia Friendly Dwellings for People with Dementia, their Families and Carers*” başlıklı tasarım rehberinde ise “Katılımcı Tasarım, Aşına Tasarım, Bireysellik, Kolay Yorumlanabilir ve Sakin Çevre, Güvenli ve Erişilebilir Dış Mekanlar, Ayırıştırılmış Alanlar, Gizli Güvenlik Önlemleri ve Yardımcı Yaşam Teknolojileri, Görsel Erişim” olmak üzere sekiz farklı tasarım ölçütü oluşturulmuştur (Grey vd., 2015) (Şekil 2).

Şekil 2. Demans Dostu Mekan Tasarım Ölçütleri (Grey, 2015)

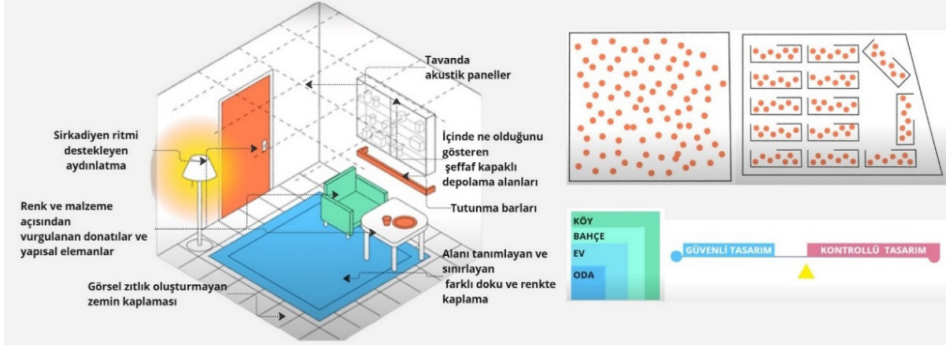

Katılımcı Tasarım, tasarım sürecine tüm ilgili paydaşları dahil etmek, sakinlerin konum ve yer içindeki dolaşım yolları ile ilgili ihtiyaç ve tercihlerinin anlaşılmasını ve dahil edilmesini sağlamaktadır. *Tanıdık Tasarım*, ulaşım yollarının konumunu ve tasarımını bilgilendirmeye yardımcı olmaktadır. *Kişiselleştirme*, konutları daha tanınabilir hale getirerek site içindeki ve bitişik kamusal alanlardan yönlendirmeyi ve gezinmeyi kolaylaştırmaktadır. *Kolay Anlaşılabilir ve Sakin Tasarım*, konut ile yerel alan arasındaki ilişkiyi sağlamak, evin aşırı rahatsızlıktan korunmasını sağlamaktadır. *Görsel Erişilebilirlik*, konutu ve konuta yaklaşımı, topluluktan yaklaşıldığında açıkça görülebilir olacak şekilde yerleştirmek gerekmektedir. *Güvenlik Önlemleri ve Yardımcı Yaşam Teknolojileri*, kişilerin topluluk içinde yönlendirmelerini ve gezinmelerini destekleyecek güvenlik önlemleri ve teknolojiler kullanılabilmektedir. *Ayrıştırılmış Alanlar*, kamusal alanlar ve yaklaşım yollarının planlanması ve tasarımında, belirgin

işlevlere sahip ayrı alanların oluşturulmasının, demansı olan bir kişinin yönlendirilmesine ve bilgilendirilmesine nasıl yardımcı olabileceğini göz önünde bulundurmaktadır. *Güvenli ve Erişilebilir Dış Mekânlar*, kamusal, yarı kamusal veya özel alanlarda, bu dış mekanların demansı olan kişileri, ailelerini ve bakım verenlerini nasıl destekleyebileceğini düşünmeyi kapsamaktadır (Andrews ve Molyneaux, 2013). Bir diğer çalışmada geliştirilen “bağımsız yaşam merkezi” oluşum sürecinde kullanıcının fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarına yönelik tasarım girdi ve çıktıları oluşturulmuştur (Çelebi Şeker ve Aytis, 2022). Demans Köyleri daha geniş, doğal bir yaşam alanı sağlarken, demans yaşam merkezleri daha küçük, kontrollü ve bakıma dayalı bir çevre sunmaktadır. Yaşlı bireyler için sosyal yapılar olan ortak konutlarda ise, genellikle sağlıklı, bağımsız veya hafif bakım ihtiyacı olan yaşlı bireylerin yalnız hissetmemelerini ve toplumun bir parçası olduklarını görmelerini sağlayarak, sağlıklı ve aktif bir şekilde yaşlanmalarına katkıda bulunmaktadır (Sofuoğlu Demirbaş ve Çelebi Şeker, 2024). Demans köyleri, sakinlerin bağımsızlıklarını koruyarak sosyal etkileşimde bulunmalarına olanak tanırken, yaşam merkezleri sakinlerin günlük bakım ihtiyaçlarını daha profesyonel bir şekilde karşılamayı hedeflemektedir. Demans dostu bir odanın tasarımında sirkadiyen ritmi destekleyen aydınlatma, tavanda akustik paneller, zeminde görsel zıtlık ve illüzyon oluşmasını önleyen hem zemin ve malzeme kaplama, alanı tanımlayan, sınırlayan farklı doku ve renkte halı, renk ve malzeme açısından vurgulanan donatılar ve yapısal elemanlar kullanılması da önerilmektedir. İçinde bulunanların net şekilde görüldüğü şeffaf kapaklı depolama alanları, yüzey boyunca tutunma barları bulunması gerekmektedir. Tipik huzurevlerinin zemini koyu renkli fayanslarla döşenmesi önerilmektedir ancak demans hastaları bunları delik olarak algılayabileceğinden, zeminlerin zıt desenler olmadan görsel olarak tutarlı olması gerekmektedir (Li,2022). Parlak renkli kapılar ve tırabzanlar da sakinlerin etrafta dolaşmasına rehber olmaktadır ve renkli tabak çanakların demans hastalarının yemek yemesine yardımcı olduğu için tercih edilmesi gerekmektedir.

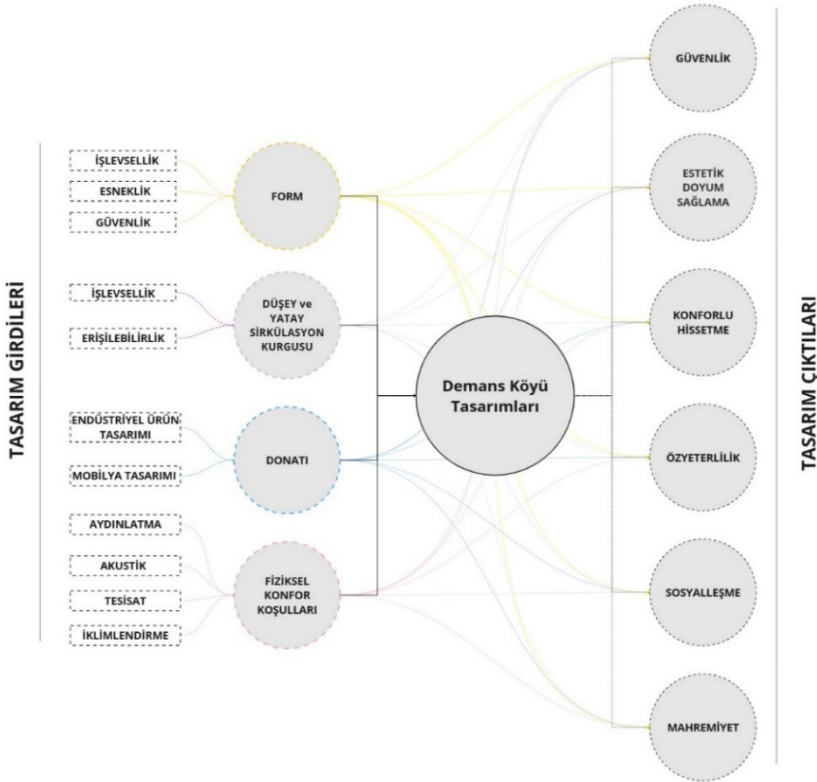
Gerçekleştirilen ilk demans köyü olarak, diğer köy modellerine öncülük eden Hogeweyk Demans Köyü bu standart tasarım ölçütlerini göz ardı ederek içten dışa doğru gelişen bir model önermektedir. Güvenli tasarım ve kontrollü tasarım arasında bir denge sağlayarak özel, yarı özel ve kamusal alanları belirli sistemlerde kurgulamaktadır. Kent ölçeğinde bakılacak olursa yapı adaları, yerel mimari dokuyu taklit edecek biçimde sokaklar oluşturulmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Demans Dostu Yaşam Birimi ve Planlama Yaklaşımları (Haubursin, 2022)

Literatürdeki bu ölçütlerden yola çıkarak demans köyü modelleri için tasarım girdileri ve çıktıları olmak üzere iki ayrı başlıkta geniş bir ölçekte ölçütler oluşturulmuştur (Şekil 4).

Şekil 4. Demans Köyü Modelleri İçin Oluşturulan Tasarım Ölçütleri (Yazarlar Tarafından Oluşturuldu)

Tasarım girdileri form, düşey ve yatay sirkülasyon kurgusu, donatı ve fiziksel konfor şartları olmak üzere dört ana başlıkla sınırlandırılmıştır. Oluşturulan ana başlıkların altında çeşitli alt başlıklar oluşturularak tasarım parametreleri detaylandırılmıştır. Bu girdilerin göz önüne alınması sonucunda demans köyü tasarım modellerinde kullanıcının algısal olarak ihtiyaç duyduğu güvenlik/ güvende olma, estetik doyum, konforlu hissetme, özyeterlilik/özgüven oluşturma, sosyalleşme imkânı ve mahremiyet gibi önemli göstergelerin karşılanacağı öngörülmektedir. Form başlığı altında işlevsellik, esneklik ve güvenlik alt parametreleri listelenmiştir. Formun işlevselliği demans köyünün küçük bir şehir ölçeği kaygısında tasarlanması, yapıların formlarının ve birbirleri ile ilişkilerinin planlanması, iç mekandaki üç boyutlu ve iki boyutlu formların kurgulanması önem arz ettiği için girdilere eklenmiştir. Benzer şekilde üç boyutlu formların duysal olarak algılanmasını sağlayan malzeme, renk ve doku gibi alt kriterler iki boyutlu form başlığı altında analiz edilmiştir. Esneklik başlığı altında kullanıcının değişen istek ve ihtiyaçlarına yönelik uyarlanabilir olma ve rutine saygı alt kriterleri oluşturulmuştur. Güvenlik başlığı altında ise mahremiyet, grafiksel anlatımlar, anlaşılabilirlik, bireysellik, akıllı sistemlerin olma durumları analiz edilmiştir. Düşey ve yatay sirkülasyon kurgusu, yatay ve düşey akslarda (merdiven, yürüyüş yolları, peyzaj tasarımı vb. gibi) işlevsellik başlığı altında incelenmektedir. Bu kurguların hemzemin olma, ulaşılabilir ve algılanabilir olma gibi kriterleri ise erişilebilirlik başlığı altında detaylandırılmıştır. Donatı başlığı altında ise mobilyalar, her türlü armatürler, aydınlatma elemanları, kapı ve pencere gibi yapı elemanları incelenmektedir. Fiziksel konfor şartları altında ise aydınlatma, akustik, iklimlendirme ve tesisat planlanmasını kapsamaktadır.

Araştırma Materyali ve Yöntem

Çalışmanın yöntemi, dört aşamalı bir nitel araştırma deseni üzerine kurulmuştur. İlk aşamada, demans köyü tasarım prensipleri ile ilgili literatür çalışması yapılmıştır. İkinci aşamada ise, tasarım rehberleri, standartlar, yönetmelikler ve bilimsel çalışmalar üzerinden sistematik bir literatür taraması gerçekleştirilerek tasarım girdileri oluşturulmuştur. Üçüncü aşama, literatür taraması sonucu elde edilen özgün tasarım parametrelerinin mevcut demans köyü projelerindeki karşılıkları ile içerik ve görsel analizler yoluyla incelenmesini kapsamaktadır. İkinci aşamada oluşturulan tasarım girdileri, örnekler üzerinde incelenerek tekrar detaylandırılmıştır. Son aşamada ise, içerik analizinden elde edilen bulgular, görsel analiz tablosu ve diğer çıktılar sunulmuştur. 2008 yılında uygulamaya konulan ‘De Hogeweyk’ modeli, ilk demans köyü olarak diğer köy modellerine öncülük etmekte ve uluslararası bir referans olarak değerlendirilmektedir (Vinick, 2019). Çalışma kapsamında, ‘De Hogeweyk’ modelinin yanı sıra, doğrudan bu modelden ilham alınarak geliştirildiği belirtilen, proje bilgilerine, plan ve iç mekân görsellerine erişilebilen, “demans köyü” olduğu belirtilen projeler örneklemeye dahil edilmiştir. Tablo 1’de, çalışmanın örneklemine oluşturan ve

halihazırda inşa edilen veya inşaat aşamasında olan demans köylerine sahip ülkeler listelenmektedir. Çalışmanın örneklemini, sekiz ülkede yer alan toplam on demans köyü oluşturmaktadır.

Tablo 1
Çalışmanın Örneklemini Oluşturan Demans Köyleri

Ülke Adı	Demans Köyü	Yıl	Ülke Adı	Demans Köyü	Yıl
Almanya	DVA Berlin	2018	İtalya	DVA Rome Monza	2018
Danimarka	Svendborg Demensby	2016	Hollanda	DVA De Hogeweyk	2008
	Aalborg	2018		Alliade Meriant	2020
Fransa	Landais	2020	İzlanda	Móberg Nursing Home	2022
Norveç	Carpe Diem	2020	Kanada	Village Langley	2019

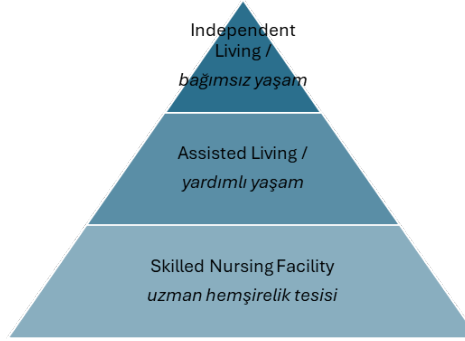
Bulgular ve Değerlendirme

Birçok ülke, kapsayıcı tasarıma dair planlama politikaları oluşturarak dezavantajlı bireylerin yaşamlarını iyileştirmeye çalışmaktadır. Almanya, Danimarka, Fransa, Norveç, İtalya, Hollanda, İzlanda ve Kanada’da bulunan yaşlılara yönelik tasarlanmış demans köylerinin ortaya çıkmasının temel nedenleri, yaşlanan nüfusun artışı ve geleneksel bakım modellerinin birey odaklı ihtiyaçlara yanıt vermede yetersiz kalmasıdır. Demans köyü, demans hastalarının özgürce dolaşabileceği, doğal çevreyle uyumlu, güvenli ve sosyal etkileşimi teşvik eden özel bir yaşam alanıdır. Diğer yaşlı bakım merkezlerinden farklı olarak bireysel ihtiyaçlara göre özelleştirilmiş bakım sunmakta ve daha bağımsız bir yaşam tarzı sağlamaktadırlar. Demans köylerinde bakım hizmetlerinin finansmanı genellikle devlet sübvansiyonları, emekli maaşları veya sigorta kapsamında sağlanmaktadır. Dünyada uygulanan ilk pilot proje Hogeweyk Demans Köyü’dür. Gerçekleştirilen diğer projeler ağırlıklı olarak bu projedeki tasarım kriterlerini uygulamaktadır. Dolayısıyla çalışmada ilk olarak Hogeweyk Demans Köyü detaylıca analiz edilmekte devamında ise örnekleme dahil edilen Demans Köyleri bulundukları ülkeye göre alfabetik sırada incelenmektedir. Avrupa genelinde *General Data Protection Regulation* (GDPR) kanunu, ABD’de HIPPA (*Health Insurance Portability And Accountability Act Of 1996*) kanunu, Hollanda’da ise WGBO (Medical Treatment Agreement Act) kanunu uygulanmakta, bu yasalar sağlık verilerinin gizliliğini ve güvenliğini sağlamaya yönelik kısıtları oluşturmaktadır (Gezondheid Patiëntenrechten, t.y; Public Law,1996) . Dolayısıyla demans köyü merkezlerine ait görseller oldukça kısıtlı bir şekilde internet veya basılı kaynaklarda yer almaktadır.

Literatürde yaşlı bakım evleri *bağımsız yaşam* (Independent Living), *yardımlı yaşam* (Assisted Living), *uzman hemşirelik tesisi* (Skilled Nursing Facility) olmak üzere üç ayrı başlıkta sınıflandırılmaktadır (Şekil 5). Bağımsız yaşam birimlerinde, kendi başına yaşamaya devam eden yaşlılar için minimum destek yer almakta; yardımlı yaşam

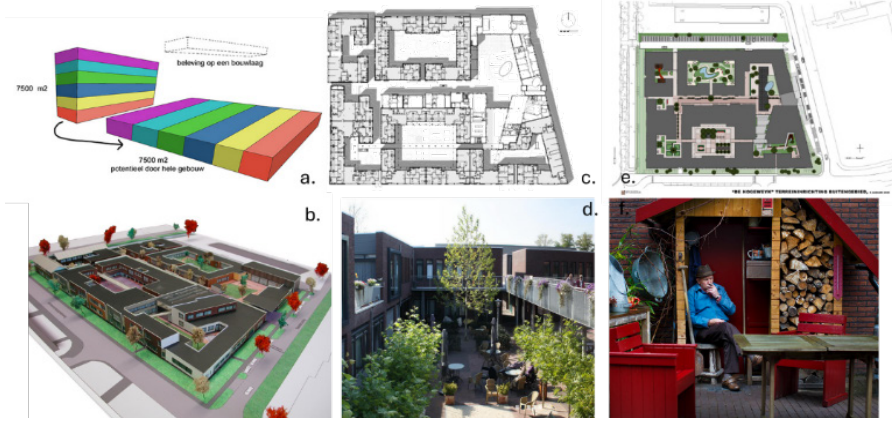
birimlerinde, yardıma ihtiyaç duyan yaşlılar için, günlük yaşam aktivitelerinde destek sunulmakta; uzman hemşirelik tesisinde ise, sürekli tıbbi bakıma ihtiyaç duyan bireyler için, kesintisiz uzman bakım hizmetleri sunulmaktadır (National Institute on Aging, t.y.). Hogeweyk Demans Köyü de her ne kadar bağımsız bir yaşam ortamı sunuyor olsa da sürekli tıbbi bakım gözetimi sağladığı için uzman hemşirelik tesisi (Skilled Nursing Facility) altında yer almaktadır.

Şekil 5. Yaşlı Bakımı ve Yaşlılar İçin Konaklama Seçeneklerinin Sınıflandırılması (Yazarlar Tarafından Oluşturuldu)

Hogeweyk Demans Köyü (De Hogeweyk) Hollanda'nın Weesp kentinde yer alan ve dünyanın ilk demans köyü olarak kabul edilen bir yaşam alanıdır (Jenkins v.d.,2013). Molenaar & Bol & Van Dillen Architecten tarafından tasarlanan ve 2009 yılında kullanıma açılan bu yenilikçi köy, demans hastalarının bakımını, bağımsızlıklarını koruyarak ve kendilerini güvende hissedecekleri bir topluluk ortamı sunmaktadır (Van Lieshout, 2017). Köyde toplamda 188 sakini barındırabilecek kadar 27 ayrı ev bulunmaktadır ve her biri farklı yaşam tarzlarına göre dekore edilmiştir (Godwin, 2015). Kullanıcının tercih ettiği yaşam stiline göre köyde şehirli (*Gooisch tarzi, Hollanda elit / sosyetik bölgesi*), kırsal, geleneksel, kozmopolitan olmak üzere farklı konseptlerde yaşam birimleri bulunmaktadır. Bu yaklaşım, kullanıcıların ait oldukları geçmiş yaşamlarına uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Süpermarket, kafe, restoran, tiyatro, bahçeler ve yürüyüş yolları gibi tesisler, hastaların günlük yaşamlarına devam etmelerini ve sosyal bağlarını güçlendirmelerini sağlamaktadır. Köy tamamen kapalı bir alanda yer almakta, bu da sakinlerin güvenle serbestçe dolaşabilmelerine olanak tanımaktadır (Şekil 6). Hogeweyk Demans Köyü'nün maliyeti yaklaşık 19 milyon sterlin olup, bunun 17 milyon sterlini Hollanda hükümeti tarafından finanse edilmiştir ve Uzun Vadeli Bakım Yasası'ndan (WLZ) finanse edilmeye devam etmektedir (Be the Care Concept, n.d.). Bakım maliyetleri aylık yaklaşık 8.000 dolar olmakla birlikte, Hollanda hükümeti sakinlerin bakımını çeşitli oranlarda sübvansede etmektedir. Tüm sakinlere özel odalar sağlanmaktadır ve her ailenin ödeyeceği miktar gelir düzeyine göre belirlenmekte, ancak bu miktar hiçbir durumda 3.600 doları aşmadığı belirtilmektedir (Planos, 2014).

Şekil 6. Hollanda De Hogeweyk Demans Köyü (https://www.detail.de/de_en/dementia-village-de-hogeweyk-in-weesp-16433?srsId=AfmBOooTaEeWgAzNdDse8qTw4dEy9mDIDqztI-v8SgTfkiuIKFfHyr2V)

Şekil 6'da yer alan planlara bakıldığında yapıların gerçek bir mahalle ve sokak hissi yaratacak şekilde planlandığı görülmektedir. Büyük ve tanımlanmamış alanlar yerine, bireylerin kendilerini rahat hissedeceği küçük ve özelleştirilmiş mekanlar bulunmaktadır. Hastaların mekânda kolayca yön bulmasını sağlamak için basit ve anlaşılır plan kurgusu sağlanmıştır. Restoran, kafe, market gibi mekanların bulunmaktadır, kullanıcılar burada denetimlendiğini fark etmeden bireysel olarak alışverişini yapmakta ve zaman geçirmektedirler. Bahçelerde peyzaj, sanat atölyesi, spor alanları vb. gibi aktiviteleri teşvik eden 25 farklı aktivite kulübüne ait mekanlar kurgulanmış ve bireysel kültürü yaşatan etkinlikler düzenlenmektedir. İç ve dış mekânda tutunma korkulukları süreklilik göstermekte, böylelikle kullanıcıların yürüteç kullanmaları tercihlerine bırakılmıştır. Köyden giriş ve çıkış yalnızca tek bir kapıdan sağlanmaktadır ve bu çıkış noktası 24 saat gözetim altındadır. Yaşam birimleri ve ortak alanlara ayrılan hacim neredeyse eşittir ve yürüme yolları kenarlar, bölgeler kolayca takip edilebilmektedir. Tiyatro, market, kuaför gibi mekanların kolayca bulunması için çeşitli işaret öğeleri (landmark) tercih edilmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. Hogeweyk Demans Köyü Vaziyet Planlarına Ait Görseller
(<https://www.bethecareconcept.com/de-hogeweyk/>)

Yaşam birimlerinde oturma odası (70-100 m²), mutfak, özel yatak odası (17-20 m²), banyo, depolama alanı ve kurutma makinesi ve çamaşır makinesi içeren çamaşır odası ve özel dış mekân alanı (teras/balkon) bulunmaktadır (Be the Care Concept, t.y.). Kişisel yaşam alanları istedikleri konseptte göre tasarlanmış, aidiyet ve ev hissi sunulması sağlanmıştır (Şekil 8). Hastaların doğayla etkileşim kurabilecekleri güvenli dış mekanlar bulunmaktadır. Sağlık çalışanları sakinlerin hastane ortamında olmadıklarını hissetmelerine yardımcı olmak için günlük giysilerle hizmet vermektedirler.

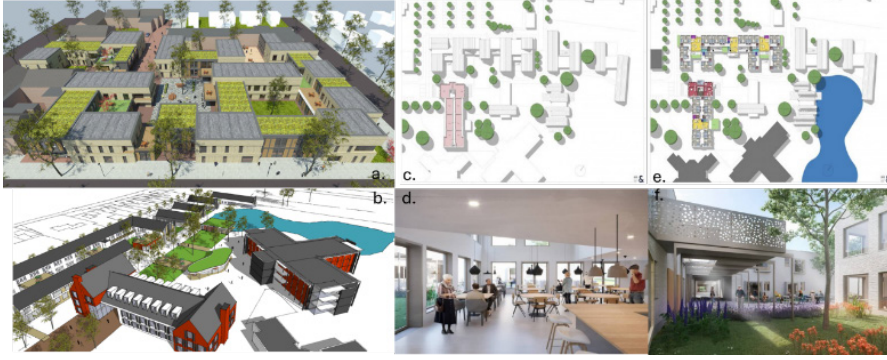
Şekil 8. Hogeweyk Demans Köyü İç Mekanlarına Ait Görseller
(<https://www.bethecareconcept.com/de-hogeweyk/>)

Hogeweyk'teki bakım anlayışı, tıbbi bir modelden ziyade sosyal bir modele dayanmaktadır. Hastaların ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilmiş bakım sağlanmakta ve zihinsel aktiviteleri teşvik etmek için sosyal etkileşimler önceliklendirilmektedir (Goldwin, 2015). Bu yaklaşım, ilaç kullanımını azaltmayı ve sakinlerin yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir. De Hogeweyk, dünya çapında birçok demans köyü ve topluluk modeli için ilham kaynağı olmuştur. Model, hastaların yaşam kalitesini artırırken, aynı zamanda maliyet etkinliği açısından da dikkate değerdir. Araştırmalar, bu tür köylerin geleneksel bakım evlerinden daha fazla psikolojik ve sosyal fayda sağladığını göstermektedir (Vinick, 2019).

Hollanda'da bulunan bir diğer demans köyü Alliade Meriant, sakinleri demans öncesi yaşam tarzlarına yeniden bağlanmaya teşvik etmektedir. Bu yaklaşım, tanıdık ortamları kullanarak güven ve huzur hissi aşılamakta, sakinlere hem dinlenme hem de aktif katılım için çeşitli alanlar sunmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9. Hollanda Alliade Meriant Demans Köyü
(<https://www.dementiavillage.com/projects/dva-alliade-meriant/>)

DVA Berlin Demans Köyü (Demenzdorf), Almanya'nın Berlin şehrinde yer alması planlanmakta ve demans hastalarının yaşam kalitesini artırmayı amaçlayan özel bir bakım konsepti sunmaktadır. Toplamda 110 birimden oluşan 23 konut, tiyatro, süpermarket, poliklinik ve restoran gibi olanaklara sahip olması planlanmaktadır. Henüz konsept projesi olan köy, demans hastalarının günlük yaşamlarını sürdürebilecekleri gerçek bir mahalle gibi tasarlanmıştır. Evler, sokaklar, kafeler, marketler, parklar ve hatta sosyal etkinlikler için kullanılan ortak alanlar bulunmaktadır. Tüm bu unsurlar, sakinlerin kendilerini tanıdık bir ortamda hissetmelerini sağlamak için düzenlenmiştir. Köyde görev yapan sağlık ve bakım personeli, sakinlerin ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli hizmet vermektedir. Bununla birlikte, personel “görünmez bir güvenlik ağı” rolündedir; yani, hastaların özgürlüğünü hissetmesini engellemeden onların güvenliğini sağlamaktadır. Köy, her bireyin geçmiş deneyimlerine, kişisel tercihlerine ve sağlık durumuna uygun bir yaşam tarzını desteklemektedir. Demans hastalarının ilgilerini çeken etkinliklere katılmaları, günlük rutinlerini sürdürmeleri ve toplumsal bağlarını güçlendirmeleri teşvik edilmektedir. DVA Berlin, demans hastalarının yön bulma zorluklarını aşmalarını kolaylaştırmak için açık tabelalar, tanıdık semboller ve sakinleştirici bir çevre tasarımı kullanmaktadır. Ayrıca, köydeki alanlar, dolaşma özgürlüğünü desteklerken dışarıya çıkmayı kısıtlayan fiziksel düzenlemelere sahiptir. Köyde düzenlenen etkinlikler ve sosyal faaliyetler, hastaların zihinsel ve duygusal sağlığını desteklemektedir. Müzik terapisi, bahçecilik ve el sanatları gibi aktiviteler sıkça sunulmaktadır. DVA Berlin Demans Köyü, hastaların yaşamlarını sadece sağlık odaklı bir perspektifle değil, aynı zamanda insana değer veren bir yaklaşım çerçevesinde iyileştirmeyi hedeflemektedir. Bu model, demanslı bireylerin topluma katkıda bulunabilecek birer birey olarak görülmesine vurgu yapmaktadır. DVA Berlin, Avrupa'da demans bakımında insan odaklı bir dönüşümü temsil etmekte ve bu alanda küresel bir örnek teşkil etmektedir (Şekil 10).

Şekil 10. DVA Berlin Demans Köyü
(URL <https://www.dementiavillage.com/projects/dva-berlin/>)

Svendborg Demensby Danimarka’da, Funen Adası’nda yer almakta olup, ülkenin ilk demans köyü olarak dikkat çekmektedir. Hollanda’daki Hogeweyk modelinden esinlenilerek tasarlanan bu köy, demans hastalarına güvenli, rahat ve sosyal bir yaşam alanı sunmayı amaçlamaktadır. Köyde; restoran, kütüphane, alışveriş caddesi, hobi merkezi ve fitness alanı gibi günlük yaşam aktivitelerine olanak tanıyan birçok tesis bulunmaktadır. Köy, demans hastalarının bağımsızlıklarını teşvik ederken, onlara yapılandırılmış bir ortamda sosyal etkileşim fırsatları sunmaktadır. Ayrıca, kişisel becerileri desteklemek ve korunmalarını sağlamak için özel bakım programları da uygulanmaktadır. Proje, demanslı bireylerin yakınlarının da talepleri doğrultusunda geliştirilmiş ve topluluk desteğini ön planda tutmaktadır. Ayrıca, Aalborg ve Odense gibi diğer Danimarka şehirlerinde benzer projelerin geliştirilmekte olduğu ve ülkenin 2025 yılına kadar demans dostu bir ulus olmayı hedeflediği belirtilmektedir (Kjolberg, 2016). Güvenli ve Kontrollü Alanlar: Demans hastalarının serbestçe dolaşmalarına olanak tanıyan ancak kaybolma risklerini minimize eden tasarımlar önceliklidir. Svendborg’da, köy içindeki sokaklar ve alanlar kapalı bir sistem içinde yer alır. Marketler, restoranlar, kütüphaneler gibi günlük hayata dair unsurlar, hastaların tanıdık bir çevrede hissetmelerini sağlar. Açık alanlar ve bahçeler, hastaların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarını desteklemeye yönelik olarak tasarlanır. Köy, demanslı bireylerin yalnızlık hissini azaltmak için sosyal aktivitelere uygun şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca hobi merkezleri gibi alanlar, bireylerin becerilerini sürdürebileceği alanlar sunar. Köyler, hastaların ailelerini de sürece dahil etmek için düzenli ziyaretlere olanak tanır. Tabelalar, renk kodlamaları ve tanıdık semboller kullanılarak sakinlerin yön bulma problemleri çözülür (Şekil 11).

Şekil 11. Danimarka Svendborg Demans Köyü
(<https://www.landplus.dk/demensbyen-svendborg/>)

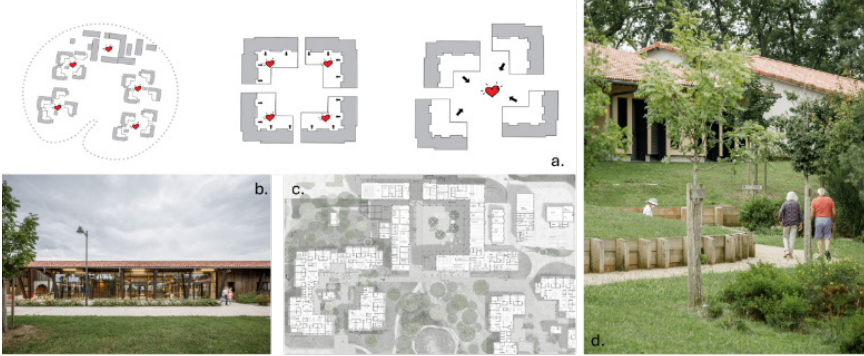
Henüz konsept proje aşamasındaki bir tasarım yarışması için tasarlanan Aalborg Demans Köyü projesine bakıldığında da 72 üiteden oluştuğu görülmektedir. Ev ortamı hissi vermekte, netlik, tanıdıklık ve basit yapı odaklı bir tasarımda, sakinlere günlük yaşamla başa çıkmaya çalışırken rehberlik ve destek sağlanmaktadır. Kurum havasından uzak, küçük bireysel evlerden oluşan bir köy tasarlanmıştır ve geniş açık alanlar sayesinde çeşitli aktiviteler yapılabilir. Bu aktiviteler, sakinlerin zihinsel ve fiziksel sağlıklarını iyileştirmeye yardımcı olmaktadır. Ayrıca, sakinler için anlamlı sosyal etkinlikler düzenlenebilecek kulüpler aracılığıyla sosyal toplumlar kurulabilmektedir; bu da yaşamlarına içerik ve değer katmaktadır. Bahçe ile etkileşim içinde olan yapının fiziksel çevresi, topluluk hissini kucaklamakta, her bireye ise kişisel ve anlamlı bir şey hissetme fırsatı sunmaktadır. Bakım evinin her unsuru, demans hastalarının dünyası göz önüne alınarak tasarlanmış bulunmaktadır: bireysel konutlardan konut birimlerinin etrafındaki topluluk hissine, açık alanlardan hizmet merkezine kadar her detay düşünülmüştür. Fiziksel çevre, tedavi ve bakımı desteklemekte, demans hastalarının memnuniyet ve refahını sağlayacak bir ortam yaratmaktadır (Şekil 12).

Şekil 12. Danimarka Aalborg Demans Köyü
(<https://www.dementiavillage.com/projects/dva-aalborg/>)

Landais Fransa'nın güneybatısında, Dax kenti yakınlarında bulunan Village Landais Alzheimer, demans hastaları için özel olarak tasarlanmış 10.700 metrekairelik bir yaşam köyüdür. 2020 yılında tamamlanan bu köy, Demanslı bireylere özgürlük, bağımsızlık ve toplumsal bağlarını koruma imkânı sunmaktadır. Köy, 2020 yılında açılmış olup yaklaşık 120 sakin ve aynı sayıda gönüllü ile sağlık çalışanına ev sahipliği yapmaktadır. Köy, geleneksel Landes bölgesi mimarisine uygun olarak tasarlanmıştır. Yerleşim birimleri dört mahalleye ayrılmış olup, her bir mahallede 7-8 kişinin kaldığı evler bulunmaktadır. Mahalleler, yerel toplulukları yansıtan isimler taşır ve sakinlerin daha kolay yön bulmasını sağlamak için açık alanlar ve yeşil yürüyüş yollarıyla birbirine bağlanmıştır. Merkezde market, kütüphane, restoran, kuaför, spor salonu gibi tesisler yer alır. Tıbbi personel, sade giysilerle çalışmakta ve sakinlerin günlük hayatlarını desteklemektedir. Kompleks, doğayla uyumlu bir şekilde tasarlanmış olup, karakteristik eski çam ağaçlarıyla çevrili mevcut manzarayı sakinler için bir rekreasyon alanına dönüştürmektedir. Bu alan hem dinlenme hem de yürüyüş için çeşitli imkanlar sunmaktadır. Manzaranın içinden geçen yol, kendi döngüsünü oluşturarak sakinlerin çıkmaz sokaklarla karşılaşmasını veya yol boyunca kaybolmasını engellemektedir (Şekil 13).

Şekil 13. *Fransa Landais Demans Köyü*
(<https://www.nordarchitects.dk/projects/alzheimers-village-dax/>)

DVA Roma, resmi olarak Villaggio Emanuele olarak bilinen, İtalya'nın Roma şehrinin Bufalotta bölgesinde yer alan yenilikçi bir demans köyüdür. Hollanda'daki başarılı model olan Hogeweyk'ten ilham alarak tasarlanmıştır ve Alzheimer hastalarına, normal günlük yaşamı yansıtan bir ortam sunmayı amaçlamaktadır. 2019 yılında açılan bu köy, İtalya'daki ilk demans köyüdür ve sakinlerinin fiziksel, psikolojik, sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarını kapsayan bütünsel bir bakım yaklaşımını benimsemektedir. Köyün tasarımında evler, sokaklar, bahçeler ve restoran gibi ortak alanlar yer almakta olup, sakinlerin tanıdık, teşvik edici ve güvenli bir atmosferde yaşamalarını desteklemeyi amaçlar. Bu ortam, sakinlerin bilişsel yetilerini mümkün olduğunca uzun süre korumalarına yardımcı olmak için terapötik bir yaklaşım kullanır ve geleneksel bakım

modellerinden kaçınır. Köy, 100 birime sahiptir ve tasarımı yalnızca demans hastalarının ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda diğer gruplar için de esneklik sağlar. DVA Roma, demans hastalarının yaşam kalitesini artırmayı hedeflemekte ve güvenlik ile huzur sağlarken, sakinlerinin normal bir aile ortamına yakın bir şekilde yaşamalarını sağlamaktadır (Şekil 14).

Şekil 14. *İtalya DVA Roma Demans Köyü ;*
(<https://www.dementiavillage.com/projects/dva-rome/>)

Móberg Nursing Home, İzlanda'nın Selfoss kasabasında yer alan bir uzun süreli bakım evi olarak, demans hastaları için tasarlanmış yenilikçi bir tesis olarak öne çıkmaktadır. LOOP Architects ve Urban Arkitektar tarafından tasarlanan bu bakım evi, 50 odadan oluşan iki katlı bir yapıya sahiptir. İzlanda'nın güneyinde, Ölfusá Nehri kıyısında yer alan Selfoss'un manzaralı arazisi arasında, silindirik bir bina alanın bir parçası olarak şekillenmektedir. Huzur dolu yeşilliklerin ve dağların oluşturduğu doğal bağlamda yer alan bu huzurevi, çevresindeki diğer yapılardan mimari dili ve ölçeğiyle ayrılmaktadır. Móberg Huzurevi'nde, mimarlar dairesel bir plan benimseyerek yenilikçi bir yaklaşım sergilemiştir. Bu planda, merkezi alan bir dinlenme bahçesi olarak tasarlanmış ve yapı, bu alanı çevreleyen koruyucu bir duvar işlevi görmektedir. Bu şekilde oluşturulan hacim, bina içe dönük işlev görürken dışarıya görsel bağlantılar sunmaktadır. Cephe tasarımında ahşap bir görünümle balkonlar yer almakta, bu da yapının çevresiyle bütünleşmesini ve yakın çevresiyle diyalog kurmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda, bu yapı içinde farklı bir dünya barındırırken dışarıya da açıklık sunmaktadır. Yapının dairesel planı, sakinlerin bağımsız bir şekilde hareket etmelerini sağlarken, aynı zamanda her zaman kendi odalarına geri dönmelerini güvence altına alır. Böylelikle kaybolma riskini azaltırken, sosyal etkileşimi teşvik eden merkezi bir alan da sunar. Yapı, yerel volkanik kül gibi malzemelerle inşa edilmiş olup, çevreye olan etkisini en aza indirmek amacıyla yerel kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca, yeşil bir çatıya sahip olup, yağmur suyu toplama sistemine sahiptir. Bu sürdürülebilir unsurların yanı sıra, sakinlerin doğayla bağlantı kurmasını sağlayan güzel manzaralar ve bahçeler de tasarıma dahil edilmiştir. Móberg Nursing Home, sadece demans

hastalarına değil, yaşlı sakinlere de onurlu ve bağımsız bir yaşam sunmayı amaçlayan bir ortam yaratmaktadır. Bu tasarım, yaşlı bakımında yeni bir standart oluşturmayı hedeflemektedir (Şekil 15).

Şekil 15. İzlanda Möberg Demans Köyü (<https://www.dezeen.com/2022/07/03/loop-architects-dementia-nursing-home-iceland/#/>)

Village Langley, Kanada’da bulunan ilk demans köyüdür (Sturge, 2024). 2019 yılında açılan köy, Hollanda’daki Hogeweyk modelinden ilham alınarak tasarlanmıştır. 5 dönümlük bir alana yayılan köy, 12-13 odadan oluşan altı evden oluşmaktadır. Burada yaşayanlar, “köylüler” olarak adlandırılır ve güvenli bir ortamda serbestçe hareket edebilecekleri, ev benzeri bir toplumda yaşama olanağı sunulmaktadır. Köy, normal yaşamı ve toplumsal etkileşimi teşvik eden çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bir topluluk merkezi, market, kafe, güzellik salonu ve hatta bir çiftlik gibi çeşitli mekanlar bulunmaktadır. Köylüler, bireysel yetenek ve tercihlerine göre düzenlenmiş egzersiz programları, el işleri ve sosyal etkinliklere katılabilmektedirler. Village Langley’deki en önemli yaklaşımlardan biri “serbest dolaşım”dır, bu sayede sakinler köyde istedikleri gibi hareket edebilmekte ve bu sayede geleneksel bakım evlerinde görülen kapalı ortam hissi Hogeweyk örneğine benzer şekilde önlenmektedir (Şekil 16).

Şekil 16. Kanada Langley Demans Köyü (<https://dementiasolutions.ca/the-village-langley-levelling-up-the-care-for-those-with-dementia/>)

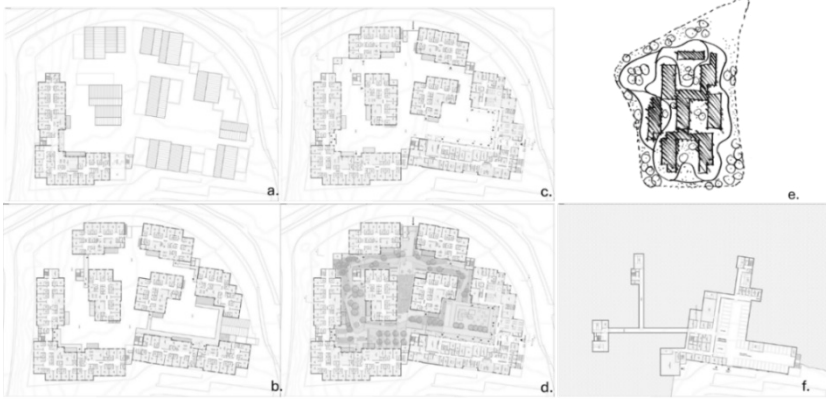
Carpe Diem, Norveç'in Bærum belediyesinde yer alan ve 2020'de açılan bir demans köyüdür. Bu proje, demans hastalarına özgürlük ve güvenli bir yaşam alanı sunmayı amaçlayan yenilikçi bir tasarıma sahiptir. 200,000 metrekarelik alanda inşa edilen köy, Hollanda'daki Hogeweyk köyünden ilham alarak, demans hastalarına normal yaşamlarını sürdürebilecekleri bir ortam sunmayı hedeflemiştir. Köyün tasarımında, mekanlar "yumuşak sınırlar" kullanılarak düzenlenmiştir, böylece açık alanlar güvenli bir şekilde dolaşılabilir ve doğa ile iç içe bir yaşam sağlanır. Alanlar, çeşitli peyzaj unsurlarıyla, sakinlerin kimlik ve yön bulma ihtiyaçlarını destekleyecek şekilde tasarlanmıştır (Şekil 17).

Şekil 17. Norveç Carpe Diem Demans Köyü
(<https://nordicarch.com/project/carpe-diem-dementia-village>)

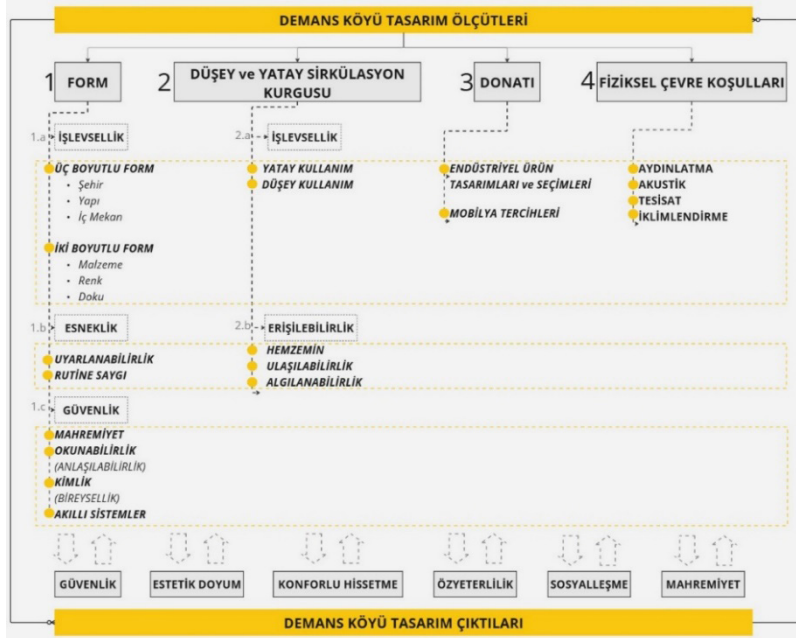
Örneğin, dış mekanlar «su bahçesi» veya «sera» gibi temalı alanlarla zenginleştirilmiştir. Carpe Diem, sakinlerinin sosyal hayatlarını teşvik etmek için çok sayıda ortak kullanım alanı sunmaktadır. Bu alanlar arasında kafe, pub, kültürel salon ve sanat atölyesi bulunmaktadır. Ayrıca, sakinlerin alışveriş yapabildiği kendi marketi de vardır. Her konut birer yuva gibi tasarlanmış, iç mekanlar sakinlerinin kimliklerine ve ihtiyaçlarına göre kişiselleştirilmiştir. Ödüllü Carpe Diem Demans Köyü, demans hastalarının gerekli bakımı alırken normal yaşamlarını sürdürmelerine ve yerel toplulukla bağlantılarını korumalarına olanak tanıyacak şekilde tasarlanmıştır. Köy, 136 ortak yaşam birimi ve 22 yüksek bakım gerektiren demans biriminin yanı sıra ortak alanlardan oluşmaktadır. Carpe Diem Demans Köyü, iki ila üç katlı binalardan oluşmaktadır. Yapılar, her katta 8 kişilik odalar içeren küçük birimler halinde düzenlenmiştir. Bu birimler, sakinlerin bireysel odaları çevresinde ortak yaşam alanlarına bağlanarak hem bireysellik hem de topluluk hissini destekleyen bir yerleşim sunmaktadır (Şekil 18).

Şekil 18. *Carpe Diem Demans Köyü Kat Planları* (<https://www.archdaily.com/955466/carpe-diem-dementia-village-nordic-office-of-architecture>)

Bu çalışmada, demans köyü tasarımının temel prensipleri üzerine yapılan analiz, fiziksel ve algısal ölçütlerin demans hastalarının yaşam kalitesi ve güvenliği üzerindeki etkilerini vurgulanmaktadır. İncelenen örnek demans köyü projelerinde ve literatürde tekrarlayan ve benzerlik gösteren tasarım girdilerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda görsel ve içerik analizi sonucu form, düşey sirkülasyon kurgusu, donatı ve fiziksel konfor koşulu olmak üzere dört başlıkta tasarım girdileri oluşturulmuştur (Şekil 19).

Şekil 19. *Tasarım Ölçütleri ve Çıktıları (Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)*

Form başlığı altında işlevsellik, esneklik, güvenlik alt ölçütleri, düşey ve sirkülasyon kurgu başlığı altında ise işlevsellik ve erişilebilirlik alt ölçütleri, donatı başlığı altında endüstriyel ürün tasarımı, aydınlatma ve mobilya gibi her türlü tasarım öğeleri incelenmiştir. Fiziksel konfor şartları altında ise aydınlatma, akustik, tesisat ve iklimlendirme ölçütleri oluşturulmuştur. İncelenen on demans köyü örneğinde bu tasarım ölçütleri karşılanmakta, tasarım çıktısı olarak belirtilen güvenlik, estetik doyum, konforlu hissetme, özyeterlilik, sosyalleşme ve mahremiyet kavramları ise proje künyelerinde tasarım çıktısı olarak okunabilmektedir.

Sonuçlar

Yaşlılık insan yaşamının doğal ve beklenen bir parçasıdır. Bu sürecin yaşamın her döneminde olduğu gibi en sağlıklı ve konforlu şekilde geçirilmesi her insan tarafından arzulanmaktadır. Barınma insanoğlunun en temel ihtiyaçlarından biridir ve insanın kendini tanımladığı, ait hissettiği “yuva” kavramını yüklediği konutlar, kimliğinin bir parçası haline dönüşmektedir. Demans hastası olsun veya olmasın her yaşlı birey kendini ait hissettiği mekânda var olmayı sürdürmek ister. Bakıma ihtiyaç arttıkça bakımevlerine gitmek ve orada yaşamak zorunda kalan yaşlı bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik olarak zorluk yaşadıkları da oldukça aşikardır. Bu bağlamda ortak yaşam birimleri, bakımevleri, çağdaş yaşlı yaşam merkezleri, demans köyleri vb. gibi literatürde birçok farklı modelin önerildiği ve uygulandığı da görülmektedir.

Çalışma kapsamında Avrupa’da özellikle sayısının giderek artmaya başladığı demans köyleri üzerinde durulmuştur. Demans köyleri, bazı eleştirmenler tarafından “Truman Show” filmine benzetilerek, yapay ve bir tiyatro sahnesine benzer şekilde, gerçeklikten uzak sahte bir dünya sundukları gerekçesiyle de eleştirilmektedir. Ancak bu köylerin, “demans” etiketini göz ardı ederek evrensel tasarım ilkelerini vurgulayan ve bu kaygı ile inşa edilen bir tasarım ideolojisine sahip olduğu görülmektedir. Bu ideolojiyi, oluşturulan şehir parçası dokusundan, yaşam birimine ait oda ölçeğine kadar okumak mümkündür (Şekil 20).

Şekil 20. *Tasarım Ölçütlerine Göre Projelerin Analizine Ait Baloncuk Grafiği (Yazarlar Tarafından Oluşturulmuştur)*

ÖLÇÜTLER				ALMANYA		HOLLANDA		DANİMARKA		İTALYA	FRANSA	İZLANDA	NORVEÇ	KANADA
				DVA Berlin	DVA De Hogeweyk	Alliade Meriant	Svendborg Demensby	Aalborg	DVA Rome Monza	Landais	Möberg	Carpe Diem	Village Langley	
FORM	İŞLEVSELLİK	Üç Boyutlu Form	Şehir											
			Yapı											
			İç Mekan											
		İki Boyutlu Form	Malzeme											
			Renk											
			Doku											
	ESNEKLİK	Uyarlanabilirlik												
		Rutine Saygı (Aşinalık)												
	GÜVENLİK	Mahremiyet												
		Okunabilirlik												
		Kimlik												
		Bireysellik												
	İŞLEVSELLİK	Akıllı Sistemler												
		Yatay Kullanım												
Düşey Kullanım														
ERİŞİLEBİLİRLİK	Hemzemin													
	Ulaşılabilirlik													
DONATI	Endüstriyel Ürün Tas.													
	Mobilya Tercihleri													
FİZİKSEL ÇEVRE KOŞULLARI	Aydınlatma													
	Akustik													
	Tesisat													

Form başlığında yer alan “esneklik” alt başlığını oluşturan uyarlanabilirlik kriterinin yalnızca Hogeweyk, DVA Roma, Moberg ve Carpe Diem projelerinde karşılandığı görülmektedir. Benzer şekilde, akıllı sistemler kriterinin de yalnızca bu dört projede karşılandığı tespit edilmiştir. Demans köylerini birbirinden ayıran en baskın özellik yerel ve kültürel dokunun izleridir. Kimlik (bireysellik), rutine saygı (aşinalık) kriterleri her demans köyü projesinde karşılanmakla birlikte, bulunan ülkenin ve toplumun kültürel bağlamına göre şekillenmektedir.

Form üst başlığı altında yer alan şehir ölçeğinin sağlanması için vurgulanan yol, bölge ve işaret öğelerinin demans köyünün şehir kurgusunda okunabilmesi gerekmektedir. İncelenen demans köylerinin tamamı mahalle, sokak düzenine sahip olmakla birlikte avlu kurgusu ile sosyal etkileşim alanlarına olanak tanımaktadır. Kanada’daki Langley Demans köyü dağınık yerleşme ve İzlanda’daki Móberg Nursing Home dairesel yerleşme dokusuna sahiptir. Bu iki proje, diğer projelerden farklı olarak modüler ve doğrusal bir biçimlenmenin aksine, daha organik bir formda kurgulanmıştır. Yapı ölçeğinde ise yapılar Hogeweyk örneğinde olduğu gibi yatayda genişlemeli, avlu düzeni ile kurgulanmış olmalı, yüksek yapı olmamalı, aşına olunan yerel malzeme ve

yapım teknikleri ile yapılmalıdır. Yapının yatayda genişlemesi, avlu düzeni ile kurgulanması ve aşına olunan yerel malzemelerle inşa edilmesi, sakinlerin çevreyle güçlü bir bağ kurmasını sağlamaktadır. Ayrıca, yüksek yapıların yerine alçak ve yayılmacı yapılar tercih edilerek, sakinlerin daha güvenli ve tanıdık bir ortamda yaşamaları sağlanmalıdır. Village Langley'in örneğindeki tasarım kurgusunu oluşturan açık ve esnek plan düzenlemeleri, sosyal etkileşimi teşvik eden ortak alanlar ve sakinlerin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde tasarlanmış fonksiyonel alanlar, demans köyü tasarımının önemli unsurlarındandır. Herhangi bir şehirde demans hastalarını da kapsayacak iyileştirmelerde form başlığı altındaki gerekliliklerin göz önüne alınması gerekmektedir. Demans hastalarının bağımsız hareket edebileceği, kontrollü ve güvenli mahalle tasarımlarının geliştirilmesi, yönlendirme ve erişilebilirlik önlemlerinin artırılması, kamusal ve bireysel alanların mekânsal olarak erişilebilir hâle getirilmesi form, düşey-yatay sirkülasyon kurgusu altındaki ölçütler ile doğrudan ilişkilidir. İç mekân ölçeğinde ise açık ve esnek plan düzenlemeleri yapılmalı ve sosyal etkileşimi teşvik eden ortak alanlar kurgulanmalıdır. İki boyutlu form başlığı altında malzeme ölçeğinin sağlanması için dayanıklı, bakımı kolay, kaymaz yüzeyler, doğal ve sıcak dokular (ahşap gibi), kontrast renkler, görsel erişilebilirliği artıran malzemeler tercih edilmelidir. Renk ölçeği için yüksek kontrast renkler, sakinleştirici ve huzur verici tonlar (örneğin mavi, yeşil ve pastel renkler), tanıdıklık hissi uyandıran doğal renk paletleri ve farklı alanları ayırt etmek için net renk blokları kullanılmalıdır. Doku ölçeği için yüzeylerde ve mobilyalarda sıcak, rahatlatıcı dokular tercih edilmelidir. Dokunma duyusunu tetikleyen yumuşak dokulu yüzeyler tasarlanmalıdır. Bu gereklilikler incelenen örneklerin iç mekanlarının tamamında okunabilmektedir. Esneklik başlığı altında uyarlanabilirlik kriteri için taşınabilir akıllı mobilyalar, modüler duvarlar, özelleştirilebilir odalar, çok işlevli alanlar ve mobilyalar, akıllı aydınlatma, sesli rehberler kullanılmalıdır. Almanya, Fransa ve Danimarka'daki örneklerde akıllı mobilya ve sesli rehberlerin tercih edildiğine yönelik doğrudan bir açıklama bulunmamaktadır. Rutine saygı için sakinlerin günlük aktiviteleri için tutarlı ve tanıdık bir düzenin sağlanması, belirli alanların sürekli ve değişmeyen işlevlere sahip olması (örneğin, mutfak, oturma alanı), kolayca tanınan ve anlaşılan işaretlerin kullanılması (örneğin malzeme ve renk kodları, numaralar vb.) gerekmektedir. Güvenlik başlığı altında yer alan mahremiyet ihtiyacını karşılayacak şekilde bireysel odalar ve ortak yaşam alanlarının doğru şekilde ayrılması gereklidir. Cepheye güneş kırıcılar ve iç mekânda zıtlık yaratmayacak ton ve dokuda perdeler kullanılmalıdır. Okunabilirlik veya anlaşılabilirlik için net ve belirgin işaretler (yönlendirme tabelaları, simgeler), kolayca tanınabilen ve anlaşılabilen renk kontrastları büyük ve okunabilir yazı tipleri kullanılmalıdır. Kaymaz zeminler, yuvarlatılmış köşeler ve engellerin ortadan kaldırılması, çıkışların güvenli bir şekilde kontrol edilmesi gerekmektedir. İncelenen tüm örneklerin planlarında kontrol edilen tek bir ana giriş ve çıkış kapısı yer almaktadır. Akıllı aydınlatma, sıcaklık ve ses düzeyini kontrol eden sistemler, akıllı izleme ve

alarm sistemleri, hareket duyarlı sensörler ve acil durumlarda otomatik yanıt veren sistemler de entegre edilmelidir.

Düşey ve yatay sirkülasyon kurgusu altında yer alan işlevsellik başlığı için geniş, engelsiz koridorlar, yuvarlatılmış köşeler ve açık, net geçişler sağlanmalıdır. Yatay sirkülasyon basit ve anlaşılır olmalı, çıkmaz sokaklardan kaçınılmalı odalar arasında kolay erişim sağlayan tek yönlü yolların tercih edilmelidir. Geniş kollu, kaymaz zeminli merdivenler ve erişilebilir asansörler sağlanmalıdır. Merdivenlerde tutunma kolları ile basamaklar iyi aydınlatılmalı, asansörler için basit, anlaşılır kontrol panelleri ve yeterli kapasite sağlanmalıdır. Erişilebilirlik ölçütü için kot farkı kullanılmamalı, zeminlerin düz, engelsiz ve kaymaz malzemelerle kaplanması, herhangi bir engel veya yüksekliğe sahip olmaması, sirkülasyonun kesintisiz olması gerekmektedir. Kapıların genişliği, tekerlekli sandalye ve cihazların geçişini kolaylaştıracak şekilde tasarlanmalıdır. Tüm iç mekanlara ulaşımında, her seviyede, uygun yerlerde tutunma kolları ve işaretler yer almalıdır. İyi kontrastlarla tasarlanmış işaretler ve yönlendirmeler kullanılarak sakinlerin çevreyi algılaması kolaylaştırılmalıdır. Renkler ve dokular, sakinlerin alanları ve işlevleri ayırt etmelerine yardımcı olacak şekilde seçilmelidir.

Endüstriyel ürün tasarım ve tercihlerinde ürünler, kolayca kullanılabilir olmalı, dayanıklı ve bakım gerektirmeyen malzemelerden üretilmeli, sakinlerin bağımsızlığını destekleyecek şekilde ürünlerin tanıdık ve rahatlatıcı olması gerekmektedir. Mobilyalar güvenli, ergonomik ve kolayca erişilebilir nitelikte olmakla birlikte gerektiğinde taşınabilir ve modüler özellikte, rahatlık, tanıdıklık ve sıcaklık hissi uyandıran malzemeler ve renkler kullanılmalıdır.

Fiziksel çevre koşullarının sağlanması için sirkadiyen ritmi destekleyen akıllı aydınlatma sistemleri kullanılmalıdır. Doğal ışık kullanımı ön planda tutulmalı ve iç mekanlarda aydınlatma seviyesi ayarlanabilir olmalıdır. Aydınlatma, yeterli ve dengeli olmalı, görsel rahatsızlık yaratacak sert ışıklardan kaçınılmalıdır. Ayrıca, akşam saatlerinde her alan için uygun aydınlatma noktaları (yatak başlıkları, koridorlar, sosyal alanlar) sağlanmalıdır. Ses mahremiyetini koruyacak akustik düzenlemeler yapılmalıdır. Özel ve ortak alanlarda akustik çözümler kurgulanmalıdır. Elektrik, su ve ısıtma sistemleri için açık, anlaşılır kontrol panelleri ve acil durum kapanma sistemleri yer almalıdır. Ayrıca, kablolar ve borular gizlenmeli, sakinlerin bunlara takılma riski ortadan kaldırılmalıdır. Sonuç olarak, demans köyü tasarımı, sakinlerinin günlük yaşamlarını kolaylaştıran, güvenli ve erişilebilir bir çevre sunmayı amaçlayan kapsamlı bir yaklaşımı benimsemelidir. Bu tasarım ilkeleri, demans hastalarının bağımsızlıklarını korurken, aynı zamanda topluluk içinde güvenli ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli olan tüm çevresel ve tasarımsal unsurları bir araya getirmektedir. Bu tasarım girdileri sonucunda güvenlik/ güvende olma hissi, estetik doyum sağlama, konforlu hissetme, özyeterlilik /özgüven sağlama, sosyalleşme imkânı ve mahremiyet

gibi çıktıların elde edildiği Hogeweyk örneği üzerinde de okunabilmektedir. Çalışmanın sonucunda, demans köylerinin uygun form, düşey ve yatay sirkülasyon kurgusu, donatı ve fiziksel konfor şartları, güvenlik ve güvende olma hissi, estetik doyum, konforlu hissetme, özyeterlilik, sosyalleşme ve mahremiyet gibi kavramsal ihtiyaçları karşılayacak şekilde tasarlanması gerektiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, demans köyü tasarımlarında sakinlerin bağımsızlıklarını ve güvenliklerini destekleyen, aynı zamanda çevreyle uyum içinde ve sosyal etkileşimlerini teşvik eden bir tasarım anlayışının önemini vurgulamaktadır. İncelenen demans köyü modellerinde akıllı sistemler ve uyarlanabilirlik haricindeki diğer ölçütlerin ortak olarak yer aldığı görülmektedir. Gelecek çalışmalarda, demans köylerinin finansal erişilebilirliği, özellikle devlet sübvansiyonları, emekli maaşları ve sigorta kapsamının farklı gelir gruplarındaki bireyler üzerindeki etkisi incelenebileceği önerilmektedir. Demans köylerindeki bakım hizmetlerine erişimle ilgili potansiyel ekonomik eşitsizliklerin araştırılması ve bu tür eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların incelenmesi, demans bakımı alanında eşitliği artırmaya yönelik bilgiler sunacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: N.N.Ç.Ş., N.N.G.; Veri Toplama: N.N.G.; Veri Analizi /Yorumlama: N.N.Ç.Ş., N.N.G.; Yazı Taslağı: N.N.G.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: N.N.Ç.Ş.; Son Onay ve Sorumluluk: N.N.Ç.Ş., N.N.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of study: N.N.Ç.Ş., N.N.G.; Data Acquisition: N.N.G.; Data Analysis/Interpretation: N.N.Ç.Ş., N.N.G.; Drafting Manuscript: N.N.G.; Critical Revision of Manuscript: N.N.Ç.Ş.; Final Approval and Accountability: N.N.Ç.Ş., N.N.G.

Conflict of Interest: The authors declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Akan, E. (2023). Toplumun Yaşlanması ve Yaşlılıkta Barınma Problemi Bağlamında Kurumsal Yaşlı Yaşam Alanları Tasarımı. *Senectus*, 1(2), 145-184. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0013>
- Altuncu, D. (2023). Toplumsal Bütünleşme Modeli Olarak Yeni Mekânsal Örgütlenmeler: Çağdaş Yaşlı Yaşam Merkezleri. *Senectus*, 1(2), 185-206. <https://doi.org/10.26650/senectus.2023.1.2.0012r>
- Andrews, J., ve Molyneaux, P. (2013). *Dementia: Finding housing solutions*. London: National Housing Federation. Retrieved from http://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pub.housing.org.uk/Dementia_-_Finding_housing_solutions.pdf
- Baragwanath A, (1997). Bounce and balance: a team approach to risk management for people with dementia living at home, in *State of the Art in Dementia Care* Ed. M Marshall, Centre for Policy on Ageing, 1923 Ironmonger Row, London EC1V 3QP, pp 102-105
- Be the Care Concept. (n.d.). De Hogeweyk. Retrieved from <https://www.bethecareconcept.com/de-hogeweyk/>

- Birleşmiş Milletler (2015). Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri. <https://sdgs.un.org/goals#icons>
- Burton, E., & Mitchell, L. (2006). *Inclusive urban design: Streets for life*. Amsterdam Heidelberg: Elsevier.
- Cankurtaran, M., & Arıoğlu, S. (2011). *Demans ve Alzheimer Hastalığı*. Retrieved from http://www.teb.org.tr/images/upld2/ecza_akademi/makale/20110113040255demans_alzheimer.pdf
- Çelebi Şeker, N., Aytıs, S. (2022). Zihin farklı bireyler için bağımsız yaşam merkezi tasarım parametreleri. *Mimarlık ve Yaşam*, 7(1), 65-93.
- DiverCity Magazine. (n.d.). *Germany: The ideal city for seniors*. DiverCity Magazine. Retrieved from <https://www.divercitymag.be/en/germany-the-ideal-city-for-seniors/>
- Eyüboğlu, H., & Zorlu, T. (2021). Yerinde yaşlanma ve konutlarda yaşama mekanlarının tasarımı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 14(2), 59-69. <https://doi.org/10.46414/yasad.974658>
- Fang B, Yan E. (2018). Abuse of Older Persons With Dementia: A Review of the Literature. *Trauma Violence Abuse*. 19(2):127-147. doi: 10.1177/1524838016650185. Epub 2016 May 31. PMID: 27247138.
- Gezondheid Patiëntenrechten (t.y). Belgisch Staatsblad. Retrieved from <https://www.belgium.be/nl/gezondheid/gezondheidszorg/patientenrechten>
- Godwin, B. (2015). Hogewey: A ‘home from home’ in the Netherlands. *Journal of Dementia Care*, 23(3), 28-31.
- Grey, T. (2015). Universal Design and Dementia. *Housing Ireland*. Spring. 12-14.
- Grey, T., Dyer, M., Pierce, M., & Cahill, S. (2015). *Universal design guidelines: Dementia friendly dwellings for people with dementia, their families and carers*.
- Halsall, T., Macdonald, S. (2015). Volume 1: *Design for dementia - A guide provides helpful guidance in the design of exterior and interior environments*.
- Haubursin, C.(2022). How “dementia villages” work. Retrieved from: <https://www.vox.com/videos/23311747/dementia-villages-elderly-care-senior-home>
- Jenkins, Catharine & Smythe, Analisa. (2013). Reflections on a visit to a dementia care village. *Nursing older people*. 25. 14-9. 10.7748/nop2013.07.25.6.14.e478.
- Kjolberg, T. (2016). Dementia village in Denmark. *Daily Scandinavian*. <https://www.dailyscandinavian.com/dementia-village-denmark/>
- Koçak, H., Keskin, M., & Canatan, A. (2024). Aktif yaşlanma konusunda bibliyometrik bir analiz: Mevcut durum ve eğilimler. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD) / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 17(1), 1-20.
- Konuk, M., & Kaya, A. (2018). Huzurevleri ve tasarım ölçütlerinin irdelenmesi: Bolu ve Düzce örnekleri. *Tyke Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 3(5), 271-294.
- Krier, D., de Boer, B., Hiligsmann, M., Wittwer, J., & Amieva, H. (2023). Evaluation of dementia-friendly initiatives, small-scale homelike residential care, and dementia village models: A scoping review. *Journal of the American Medical Directors Association*, 24(7), 1020–1027.e1. <https://doi.org/10.1016/j.jamda.2023.03.024>
- Li, Z. (2022). What Are ‘Dementia Villages’ And How Do They Work?. Retrieved from: <https://archinspires.com/2022/11/16/what-are-dementia-villages-and-how-do-they-work/>
- Livingston, G., Huntley, J., Sommerlad, A., Ames, D., Ballard, C., Banerjee, S., Mukadam, N. (2020). Dementia prevention, intervention, and care: 2020 report of the Lancet Commission. *The Lancet*, 396(10248), 413-446. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30367-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30367-6)

- Mitchell, Lynne & Burton, Elizabeth & Raman, Shibu & Blackman, Timothy & Jenks, Mike & Williams, Katie. (2003). Making the outside World Dementia-Friendly: Design Issues and Considerations. *Environment and Planning B: Planning and Design*. 30. 605-632. 10.1068/b29100.
- National Institute on Aging. (t.y.). Long-Term Care Facilities: Assisted Living, Nursing Homes, and Other Residential Care. Retrieved from <https://www.nia.nih.gov/health/assisted-living-and-nursing-homes/long-term-care-facilities-assisted-living-nursing-homes>
- Nordic Office of Architecture. (2020). *Carpe Diem Dementia Village*. ArchDaily. Retrieved from <https://www.archdaily.com/955466/carpe-diem-dementia-village-nordic-office-of-architecture>
- Öden, T. N., Yavuz Van Giersbergen, M. (2021). Düşme ve Düşmelere Bağlı Yaralanmaların Azaltılması için Kanıt Temelli Uygulama Önerileri. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 18(1), 17-40.
- Planos, J. (2014). The Dutch village where everyone has dementia. The Atlantic. <https://www.theatlantic.com/health/archive/2014/11/the-dutch-village-where-everyone-has-dementia/382195/>
- Phlix, M., Vanrie, J., Petermans, A. *et al.* The (Im)Material Home: Exploring Older Migrants' Home Experiences Situated within Material and Immaterial Settings of Home. An Exploratory Study in Belgium. *J Cross Cult Gerontol* (2025). <https://doi.org/10.1007/s10823-025-09522-3>
- Public Law. (1996). Health insurance portability and accountability act of 1996, Retrieved from: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-104publ191/pdf/PLAW-104publ191.pdf>
- Sakar, Z. M. (2023). İstatistikler ışığında yaşlı bakım hizmetleri alanında ülkemizde uygulanan politikalar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(58), 179-203. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1206746>
- Sofuoğlu Demirbaş, Ü., Çelebi Şeker, N. N.(2024). Yaşlı bireyler için entegre yaşam alanları: Ortak konutlar. *IDA: International Design and Art Journal*, 6(2), 334-351.
- Sturge, J. (2024). The adaptation of the dementia village model: Comparing design features of a Dutch and Canadian dementia village. In *Design for dementia, mental health and wellbeing* (1st ed., pp. 11). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003318262>
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015). Alzheimer hastalığı ve bakım hizmetleri çalıştay 2015: Çalıştay raporu. <https://www.aile.gov.tr/media/5595/alzheimer-hastaligi-ve-bakim-hizmetleri-calistayi-2015-calistay-raporu.pdf>
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf
- Tsai, Daniel Fu Chang. (2009). A Confucian two-dimensional approach to personhood, dementia and decision-making, in: O'Connor D & Purves B (Eds), *Decision Making, Personhood, and Dementia: Examining the Interface*. Jessica Kingsley Publishes.
- Tutal, O. (2018). *Yaşlılık, yaşam çevresi ve evrensel tasarım*. In V. Kalinkara (Ed.), *Yaşlılık: Disiplinlerarası yaklaşım, sorunlar ve çözümler* (pp. 489-502). Nobel Yayınevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2024 (Sayı: 53783). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>
- van Buuren, L. P. G., ve Mohammadi, M. (2022). Dementia-friendly design: A set of design criteria and design typologies supporting wayfinding. *HERD: Health Environments Research & Design Journal*, 15(1), 150-172. <https://doi.org/10.1177/19375867211043546>

- Van Lieshout, F. (2017). Designs for life. Discover Benelux, 43, s. 22. Retrieved from https://issuu.com/scanmagazine/docs/discoverbenelux_43_july_2017/22
- Vinick, D. (2019). Dementia-friendly design: Hogeweyk and beyond. *The British Journal of General Practice: The Journal of the Royal College of General Practitioners*, 69(683), 300. <https://doi.org/10.3399/bjgp19X703949>
- Yorulmaz, E., ve Dirik, G. (2021). Demans tanısı olan kişilere bakım verenler ve bilişsel davranışçı terapi: Sistematiik derleme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(2), 170-191. <https://doi.org/10.18863/pgy.732086>
- World Health Organization. (2002). *Men Ageing and Health, Achieving Health Across The Life Span*. Geneva: World Health Organization.
- Zorlu, T. (2017). Yaşlılar için konutta iç mekân tasarımı ve ergonomi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(2), 40-53. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/347168>

